

Par ko tad īsti balsot?

Pēdējās nedēļas pirms vēlēšanām rit strauji, un nenovēršami tuvojas mirklis, kad cilvēkiem vajadzēs izdarīt izvēli. Pats galvenais kritērijs šeit ir – lai pašam jau dažus mēnešus pēc vēlēšanām nebūtu kauns. Tas pie mums nebūt nav pašsaprotami: liela daļa vēlētāju jau drīz pēc vēlēšanām ir vīlušies savā izvēlē. Šie vīlušies tad visu aizmirst un uz nākamajām vēlēšanām atkal meklē kādu jaunu “glābēju”, kurš tad beidzot izvedīs tautu no posta. Tomēr 27 gadus kopš neatkarības atjaunošanas no šīs tradīcijas tomēr būtu vērts atteikties un sākt balsot tā, lai pēc tam pašiem nav jākaunas.

Kā tad izdarīt šo izvēli? Vispirms, vajadzētu atteikties no vēlmes kādam atriebties – pat tad, ja viņš to būtu pelnījis. Atriebības alkas vienkārši aptumšo prātu, un cilvēks kas vadās no atriebes alkām, nespēj domāt par savas rīcības sekām. Vēlēšanās parādīt savu attieksmi valdošajai elitei ir pašsaprotama. Pēdējie desmit gadi daudziem ir sagādājuši smagus mirkļus – te ir gan tuvinieki, kas dodas meklēt iztiku ārzemēs, gan brūkošas veselības un izglītības sistēmas, gan zemas algas sabiedriskajā sektorā. Taču vēlme kādam sariebt nav labākais padomdevējs šādās situācijās; un 7. oktobra rītā mums neklāsies ne par kapeiku labāk, ja būsīm savēlējuši parlamentā agresīvus diletantus un populistus. Tādi šogad piedalās vēlēšanās diezgan kuplā skaitā.

Tā vietā būtu vērts pavaicāt sev, ko, manuprāt, Latvijas valdībai vajadzētu izdarīt tuvākajos četros gados – tautsaimniecībā, izglītībā, aizsardzībā. Un – kurš no pašlaik pieteiktajiem personāžiem šo darbu ticami varētu paveikt? Vēlēšanās ir jāpieņem racionāli lēmumi, skaidri apjaušot katras izvēles iespējamās konsekvences. Taču vienlaikus ir jāsamierinās, ka mūsu izvēle nekad nebūs pilnībā racionāla – mūsu izvēlē liela loma ir arī intuīcijai. Paraugieties uz attiecīgā saraksta līderi, viņa biogrāfiju un pieredzi – un pavaicājiet, vai jūs no šāda cilvēka pirktu lietotu automašīnu. Ja nē – tad nevajag par viņu arī balsot; cilvēks, kurš neviens uzticību sīkās lietās, arī valsti nevadīs godprātīgi.

Ir vēl kāda svarīga lieta, kas jāņem vērā, izvēloties partiju. Latvija pēc visiem formāliem parametriem ir moderna, demokrātiska Eiropas valsts, kurai ir “jāturas līdzī” pasaules attīstītākajām valstīm. Latvijā ir daudz labu, mūsdienīgu un izglītotu

cilvēku daudzās jomās – biznesā, mākslā, kultūrā. Diemžēl mūsu politikā tādu nav daudz. Mums ir virkne iecienītu līderu, kuri kopumā patīk sabiedrībai. Taču vairums no viņiem ir drīzāk 20. gadsimta cilvēki ar šā gadsimta ieradumiem, viņi baidās no mūsdienu atvērtās pasaules un neprot ar to komunicēt. Arī padomju laika nomenklatūras ieražas ir visai dzīvas. Taču Latvijai stāv priekšā ļoti dinamiski četri gadi, kad svarīgas lietas notiks ne tikai pašu mājās, bet arī apkārtnē – jaunais ES budžets, NATO nākotne, Rietumu un Krievijas attiecības, un tamlīdzīgi. Tādēļ vēlēšanās būtu jāievēlē daudz maz moderni, izglītoti un jauni cilvēki, kuri grib un var strādāt 21. gadsimta apstākļos. Tieši tādēļ būtu jāizmanto mūsu vēlēšanu sistēmas sniegtā iespēja vilkt “plusus” un svītrot kandidātus, lai dotu zaļo gaismu paaudžu aprītei. Jauni un mūsdienīgi cilvēki ir atrodamī gan visās partijās, un tieši viņi ir pelnījuši karjeras uzrāvienu. Vecs un pieredzējis zirgs var būt mīļš, taču autosacīkstēs ir jāpiedalās ar automašīnu.

Kā atrast savējo

Navigācijai Latvijas partiju ainavā es šeit izmantošu diezgan subjektīvu pieeju, pēc kuras pats orientējos savos spriedumos. Aina mūsu partiju ainavā nebūt nav melnbalta, kur visi būtu viegli sadalāmi “labajos” un “jaunajos”. Tādēļ vislabāk to var aprakstīt divās dimensijās: **“vecie” vs. “jaunie”** un **“prognozējamie” vs. “šaubīgie”**, kur tad katrs var spriest par savām prioritātēm. Var saprast cilvēkus, kuri vēlas pieturēties pie jau pazīstamā. Galu galā, “Vienotības”, NA un ZZS koalīcija, kas ar dažādiem likteņa līkločiem ir pie varas kopš 2009. gada, līdz šim ir piedāvājusi Latvijas iedzīvotājiem zināmu stabilitāti. Šī trauslā stabilitāte var pamatoti nepatikt dažādu iemeslu dēļ: Aivars Lembergs pie koalīcijas galda, OIK skandāls ar masveidīgi izšeftēto “zaļās enerģijas” naudu, maksātnespējas administratori un viss pārējais. Īsi sakot, koalīcijai var daudz ko pārnest. Taču kopumā šī valdība ir nolikusi Latviju uz zināmām sliedēm, kuras beigu beigās tomēr ved pareizā virzienā – uz augošu ekonomikas konkurētspēju, ciešāka integrāciju ES un NATO, ilgtspējīgu fiskālo politiku un tamlīdzīgi. Tas viss ir nācis ar mokām un sāpīgi; tādēļ šobrīd ļaut jaunizceptiem “tautas glābējiem” to sapostīt nebūtu prāta darbs. Galu galā, Latvijai šobrīd ir, ko zaudēt – un melo tie, kas sakās to neredzam. Taču var saprast arī tos, kas vairs nevēlas balsot par vecajiem. Galu galā, pašreizējā koalīcija ir zaudējusi jebkuru “draivu”, enerģiju un rīcībspēju; tā, kā liekas, pat vairs

lāga negrib pārvaldīt valsti. Spilgtākais piemērs tam ir savulaik varenās partijas “Vienotība” sabrukums no iekšpuses: bezjēdzīgi iekšēji strīdi un šķelšanās ir aizbiedējuši labu tiesu vēlētāju. Arī pārējie “vecie” – Nacionālā Apvienība un ZZS - cieš no korupcijas skandāliem un līdzīgām problēmām. Tādēļ varbūt tiešām ir vērts pameklēt kādu jaunu alternatīvu – kaut vai tikai tādēļ, ka šādi var atjaunot personālijas valdošajā elitē. Nevar taču prasīt, lai jauni ļaudis, kas vēlas veidot karjeru Latvijas politikā, stātos šajās vecajās, satrunējušajās partijās – šādu nevēlēšanos viņiem tiešām ir grūti pārmest. Īsi sakot, par jaunajiem balsot ir sava jēga.

Nošķīrums starp “vecajiem” un “jaunajiem” nesakrīt ar nošķīrumu starp **“prognozējamajiem” un “šaubīgajiem”**. Prognozējamās partijas ir tās, kuras, par spīti savai brašajai priekšvēlēšanu retorikai, pēc nonākšanas Saeimā, un, kazi, valdībā, nesāks darīt muļķības. Ar “muļķību nedarišanu” es saprotu principiālu pieturēšanos pie līdzšinējā Latvijas attīstības pamatkursa un Satversmes pamatvērtībām – tādām, kā brīva, starptautiski konkurētspējīga tirgus ekonomika, skaidrs kurss uz NATO drošības politikā, latviešu valodas un nacionālās kultūras noteicošā loma publiskajā telpā apvienojumā ar cieņu pret minoritātēm, mūsdienīgas reformas sabiedriskajā sektorā, makroekonomiskā stabilitāte un reāla demokrātija. Visas “prognozējamās” partijas visas šīs lietas var interpretēt plaši un locīt uz visām pusēm – un tomēr atzīt tās par pamatvērtībām. “Šaubīgās” partijas turpretī pie izdevības var no tām pamatīgi novirzīties īstermiņa ieguvumu vārdā, tādēļ no tām var sagaidīt visu ko. Balsot par “šaubīgo” partiju var būt riskanti, un tādēļ aizraujoši – bet ja nu pēkšņi paveicās, un mēs tiešām iegūstam kaut ko būtiski labāku? Jautājums tikai, cik jūs esat gatavi riskēt. Piemēram, uz ko gatavi ir “Saskaņa” vai KPV.LV, ja nonāktu valdībā, mēs nezinām – arī pašas partijas to īsti neatklāj. Jautājums, vai jūs tiešām gribat to izmēģināt.

Šādā divdimensiju modelī, manuprāt, partijas izkārtojas aptuveni šādi (sk. attēlu). Pievērsīsim uzmanību: tas, ka partija ir veca, vēl nenožīmē, ka tā noteikti ir prognozējama (piem., ZZS). Savukārt jaunas partijas var būt tīri labi prognozējamās attiecībā uz pamatvērtībām. Vienlaikus šī shēma, protams, ir korigējama atkarībā no katra paša politiskajām simpātijām.

Kampaņas un aktualitātes

Latvijas politiskās sistēmas ietvaros, balsojot par kādu partiju, jūs vienlaikus balsojat par konkrētu partiju koalīciju – neviena partija nekad nav valdījusi vienatnē. Tādēļ arī partiju programmas ir jāuztver, kā saka, *cum grano salis*: tie ir drīzāk labo nodomu saraksti, jo vēlāk valdībā partijai būs saistošs tikai kopā ar partneriem veidotais koalīcijas līgums. Koalīcijas partneru atlasē partijas pie mums mēdz būt visai izvēlīgas. Lielā intriga, protams, ir par Sociāldemokrātiskās partijas “Saskaņa” iespējamo dalību valdošajā koalīcijā. Šāda iespējamība gan ir nemainīgi zema. Tomēr uzmanību piesaista fakts, ka skandalozā Artusa Kaimiņa partija KPV.LV joprojām ir izvairīga attiecībā uz savu sadarbību ar “Saskaņu”. Tas ir devis pamatu daudzām spekulācijām, piemēram, par KPV.LV saistību ar pazīstamo politiķi un miljonāru Aināru Šleseru, kuram daļēji piederošais laikraksts “Dienas Bizness” regulāri slavina Kaimiņa partiju un uzbrūk tās kritiķiem. Tomēr, lai gan prognozējams, ka KPV.LV noteikti saņems savu tiesu balsu un mandātu, partijai kopā ar “Saskaņu” diez vai būs vairākums.

Pēdējā mēneša laikā veiktās sabiedriskās domas aptaujas ir atšķirīgas pēc kvalitātes un metodoloģijas, tādēļ arī to sniegtie rezultāti ir visai atšķirīgi. Ir skaidrs, ka nākamajā Saeimā noteikti būs pārstāvētas “Saskaņa” un ZZS, visdrīzāk, kā divas lielākās frakcijas. Visdrīzāk tajā būs arī Nacionālā Apvienība VLI-TB/LNNK, Jaunā Konservatīvā partija un KPV.LV, kurām dažādi sociologi pašlaik sola no 5 līdz pat 15 procentu balsu. Pārējās partijas balansē uz 5% robežas – gan mazliet uzfrišinātā “Jaunā Vienotība”, gan liberālais “startaps” “Attīstībai/PAR!”, gan arī “Latvijas Reģionu Apvienība” (LRA). Šo partiju sekmes ir grūti precīzi prognozēt. Interessants ir jautājums, vai izredzes nonākt 13. Saeimā ir Tatjanas Ždanokas prokremliskajai “Latvijas Krievu savienībai” (LKS), no kuras šoreiz kandidē populārais žurnālists Andrejs Mamikins. Šai partijai gan ir zems reitings; tomēr tās vēlētāji bieži neatklāj savu izvēli aptaujās. Tādēļ nav izslēgts, ka “Saskaņai” varētu parādīties konkurents kreisajā flangā.

Ņemot vērā politiskā spektra raibumu, nav izslēgts, ka nākamā Saeima būs ļoti sadrumstalota: ja pašreizējā Saeimas sasaukumā ir pārstāvēti 6 saraksti, tad nākamajā to var būt līdz pat 9. Tas var pamatīgi sarežģīt valdības veidošanu – jo īpaši tādēļ, ka daudzām partijām būs grūti sēdēt pie viena galda. Tas attiecas ne tikai uz KPV.LV, kurai būs grūti atrast ticamu koalīcijas partneri – izņemot “Saskaņu” visi pārējie ir jau nolamāti par zagļiem un neliešiem. Arī bijušo KNAB izmeklētāju Jutas Strīķes un Jura Juraša pārstāvētā JKP varētu būt grūti sadarboties ar ZZS,

kuras neformālais līderis joprojām ir Aivars Lembergs. Tas varētu būt pats lielākais izaicinājums nākamajam premjeram. Tomēr pieredze rāda, ka vienā koalīcijā teorētiski spēj strādāt ļoti dažādi politiskie spēki. Atcerēsimies, piemēram, 6. Saeimas vēlēšanas 1995. gadā, kad prezidents Ulmanis citu alternatīvu trūkuma dēļ valdību vadīt uzticēja tobrīd bezpartejiskajam Andrim Šķēlem - šajā valdībā piedalījās veselas 9 partijas. Īsi sakot, ļoti fragmentētas valdības darbu mēs esam jau pieredzējuši. Šis darbs varbūt nav īpaši efektīvs, tomēr valdība turas kopā tiktāl, kamēr nav jāķeras pie ārkārtējiem scenārijiem. Sadarbība ar "Saskaņu" būtu šāds ārkārtējs scenārijs, kuru pašlaik nopietni neapsver neviens. Tomēr galu galā visu tomēr izšķirs aritmētika – tā nopietnā un svarīgā tautas gribas izpausme, kurā mums visiem būs iespēja piedalīties.

